

Kwaliteitskaart Omgaan met armoede in de kinderopvang 0-13

Keuzemenu kinderopvang

Kaart bestemd voor	Directie, managers, pedagogisch medewerkers, pedagogisch beleidsmedewerker/coach, zorgondersteuners
Verantwoordelijke	Naam themaverantwoordelijke professional
Te evalueren op	Datum waarop de kaart wordt geëvalueerd/ bijgesteld met team/betrokkenen

Aanleiding

Geboren worden en/of opgroeien in armoede kan een negatieve invloed hebben op de gezondheid en ontwikkeling van kinderen en kan samenhangen met overgewicht, hechtings- en opvoedproblematiek en stress gerelateerde klachten.

In Nederland groeit gemiddeld één op de twaalf kinderen op in armoede: in de opvang van 0-4 jarigen gemiddeld 1 kind per groep, en op de BSO zelfs 2 kinderen per groep. Utrecht telt 4.100 kinderen die opgroeien in een gezin met een inkomen tot 101% van het WSM, wat neerkomt op 5,9% van alle Utrechtse kinderen. In totaal groeien zo'n 8.000 kinderen op in een gezin dat leeft van een inkomen op de Utrechtse armoedegrens (125% Wettelijk Sociaal Minimum), dat is 12% van alle Utrechtse kinderen. *Bron: Armoedemonitor 2022.*¹

Als gevolg van de recessie is het aantal gezinnen in financiële onzekerheid of financiële problemen toegenomen. De stress die dit met zich meebrengt kan een versturende invloed hebben op de gezinsrelaties en de ontwikkeling van de executieve functies van kinderen (impulsbeheersing, emotieregulatie, besluitvorming en werkgeheugen), omdat zij minder ruimte in hun hoofd hebben om tot ontwikkeling en spel te komen. Geldgebrek in het gezin kan kinderen beperken om aan activiteiten deel te kunnen nemen, waardoor hun wereld klein blijft, zij minder (breed) ervaringen opdoen en zij hun talenten minder kunnen ontdekken en ontplooiën.

Doel

NAAM kinderopvangorganisatie/locatie wil bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen en daarbij ook oog hebben voor hen die in armoede opgroeien. Op basis van een analyse van waar wij staan in de aanpak van armoede en de evaluatie van eerder gezette stappen, bepaalt NAAM kinderopvangorganisatie/locatie welke concrete stappen wij (directie, manager, pedagogisch medewerkers, pedagogisch beleidsmedewerker/coach, zorgondersteuners) zullen zetten in de SOS-aanpak. *Deze aanpak is gebaseerd op de handreiking Omgaan met armoede op scholen (Lusse & Kassenberg, 2de druk 2022)*²:

- het **S**ignaleren van **kinderen/gezinnen** in armoede (ieder kind/gezin wordt gezien)
- het **O**ndersteunen van (de ontwikkeling van) **kinderen/gezinnen** in armoede (ieder kind/gezin kan meedoen)
- het **S**timuleren van **kinderen/gezinnen** in armoede (ieder kind/gezin krijgt kansen)

Hieronder een voorbeeld van stappen die NAAM kinderopvangorganisatie/locatie kan kiezen en op maat kan maken.

Waar mogelijk is ook aangegeven hoe kinderen en ouders in armoede betrokken kunnen worden in het vaststellen van de aanpak. In dit voorbeeld is bovendien opgenomen waar de (Centrale) Oudercommissie adviesrecht heeft.

¹ Bron: Armoedemonitor 2022

² Deze aanpak is gebaseerd op de handreiking [Omgaan met armoede op scholen](#) (Lusse & Kassenberg, 2de druk 2022)

Creëren van voorwaarden

Kies welke voorwaarden NAAM kinderopvangorganisatie/locatie wil creëren en maak deze op maat:

1. Collega x krijgt een dagdeel per week om als themaverantwoordelijke professional de aanpak in de opvang rond het omgaan met armoede aan te sturen (of collega x krijgt taakuren om de aanpak in de opvang rond het omgaan met armoede te coördineren);
2. In maand organiseert collega x een professionaliseringsbijeenkomst voor het management/team met daarin: aandacht voor bewustwording en voorbereiding en afstemming rond de concrete stappen die we vanaf DATUM maken;
3. Collega x werkt (samen met NAAM staffunctionaris) uit hoe de doorverwijzing naar fondsen vanuit de kinderopvang geregeld is en maakt hier een inzichtelijke flyer van voor ouders en voor medewerkers (zie bijlage 2 Overzicht fondsen);
4. Collega x zorgt (samen met pedagogisch beleidsmedewerker/coach) voor een sociale kaart en een daarbij behorend levend netwerk van partners in de buurt;
5. Collega x spreekt jaarlijks met de oudercommissie over het thema omgaan met armoede om hen te vragen wat verbeterpunten zijn in het omgaan met armoede op de opvang in het algemeen en bij de nieuw ingevoerde stappen. Indien gewenst en mogelijk wordt dit ook bij betreffende ouders uitgevraagd en met hen besproken;
6. Collega x evalueert (tussentijds) gemaakte afspraken en brengt jaarlijks verslag uit van gemaakte afspraken op proces en inhoud.

Voorbeelden

Zie voor goede praktijken op scholen de brochure Omgaan met armoede op scholen. De keten doorbreken. De handreiking Omgaan met armoede op scholen is te vinden op www.hanze.nl/sosarmoede.

SOS-AANPAK

Signaleren

Armoede kan overal voorkomen, ook bij verzorgers en gezinnen bij wie je dit niet verwacht. Ouders in armoede schamen zich mogelijk voor hun situatie en zullen er niet snel over beginnen. Daarom is speciale aandacht voor het signaleren van kinderen in armoede op basis van feiten noodzakelijk.

Stappen

Kies welke stappen **NAAM** kinderopvangorganisatie wil maken en maak deze op maat:

1. **Relatie opbouwen:** Alle **pedagogisch medewerkers** stellen bij alle kennismakingsgesprekken de vraag 'Zijn er zorgen die de ontwikkeling in de weg kunnen staan, of zijn er belemmeringen voor uw kind om deel te nemen aan de activiteiten die op het programma staan?' (Denk aan: gezondheid, heimwee, angst, gepest worden, financieel); Alle pedagogisch medewerkers vullen **1** maand na start opvang de checklist oudercontact in, om zo na te gaan of zij voldoende op de hoogte zijn van de thuissituatie van het kind;
2. **Ouders informeren:** Alle **pedagogisch medewerkers** geven bij de kennismakingsgesprekken een flyer met informatie over regelingen en fondsen mee aan alle ouders;
3. **Samenwerking in de keten:** vanuit de Kernpartneraanpak waarborgt **NAAM kinderopvangorganisatie** integrale ondersteuning en doorverwijzing door samen te werken met de Jeugdgezondheidszorg (JGZ), BT Jeugd & Gezin Utrecht (BT J&G) en het Samenwerkingsverband Utrecht PO (SWV Utrecht PO). Vanuit een brede blik en vanuit deze integrale samenwerking wordt gekeken naar de vraag/behoefte. Bij signalering van een vraag stemt de **themaverantwoordelijke professional** in samenwerking met ouders vroegtijdig af met de kernpartners;);
4. **Bespreekbaar maken in de groep:** Alle pedagogisch medewerkers op de BSO maken armoede op neutrale wijze bespreekbaar, bijvoorbeeld met het Arm-rijkspel;
5. **Warme overdracht naar PO/BSO:** de pedagogisch medewerker (mentor) van het kind voert samen met de ouders een overdrachtsgesprek met (themaverantwoordelijke professional van) school en kan ouders ondersteunen bij vragen.
6. **Informereren (Centrale) Oudercommissie:**
 - Vaststelling of wijzigen van een regeling over het verwerken van en de bescherming van persoonsgegevens van ouders en kinderen.Adviesrecht (Centrale) Oudercommissie:
 - Samenwerking in de keten; (warme) overdracht naar school en BSO.

Ondersteunen

NAAM kinderopvangorganisatie/locatie zal voorkomen dat kinderen door geldgebrek niet kunnen deelnemen aan (na schoolse) activiteiten. Alle medewerkers zullen hierop uiterst alert zijn. NAAM kinderopvangorganisatie/locatie kan stress beperken door gezinnen niet te confronteren met extra of verborgen kosten (met de fiets op pad moeten, een sponsorloop, een gerecht meenemen voor een feestelijke thema afsluiting). Daarom investeert onze organisatie in het ondersteunen van kinderen en ouders. Dat lost het probleem niet structureel op, maar helpt wel bij acute nood.

Stappen

Kies welke stappen NAAM kinderopvangorganisatie wil maken en maak deze op maat:

- Ouders informeren: De themaverantwoordelijke professional begeleidt ouders (die daarover door pedagogisch medewerkers met de flyer over geïnformeerd zijn) bij het aanvragen van financiële ondersteuning door gebruik te maken van regelingen en fondsen, zoals het gebruik van de U-pas en aangeven dat gebruik van de VE voor U-pas gebruikers gratis is. Zo kunnen kinderen deelnemen aan (na schoolse) activiteiten en hebben het daarvoor benodigde materiaal (fiets, sportkleding). De themaverantwoordelijke professional heeft hiertoe een netwerk aan contacten bij fondsen en zorgpartners in de wijk;
- Teams informeren: Alle pedagogisch medewerkers zijn op de hoogte [van de voorzieningen voor ondersteuning in de opvangperiode](#), verwijzen ouders door en helpen zorgen dat kinderen die dit nodig hebben hier gebruik van maken. Ook de oudercommissie kan hierin een rol van betekenis spelen.
- Materiele steun: De themaverantwoordelijke professional maakt een plan voor materiele ondersteuning tijdens de opvangperiode (ontbijt bieden, een doorgeefkast voor luiers/speelgoed/kleding/voedingsproducten, beschikbaar stellen van leenfietsen, maandverband). Hij/zij vraagt de mening van ouders (bijvoorbeeld via de oudercommissie) en kinderen over de aanpak en inrichting hiervan.

Adviesrecht (Centrale) Oudercommissie

- Het beleid over gratis activiteiten buiten de opvanglocatie.

Stimuleren

Stimuleren

NAAM kinderopvangorganisatie/locatie draagt bij aan het doorbreken van de cirkel van armoede in gezinnen. Bijvoorbeeld bij het volgen van de ontwikkeling van kinderen, tijdens oudergesprekken en binnen ons activiteitenaanbod.

Voorbeeld Stappen

Kies welke stappen NAAM kinderopvangorganisatie/locatie wil maken en maak deze op maat:

1. Leefstijleducatie: NAAM kinderopvangorganisatie/locatie sluit aan bij de Gezonde kinderopvang of kiest voor andere stappen in het kader van leefstijleducatie;
2. Wereld verrijken: NAAM kinderopvangorganisatie/locatie biedt binnen hun activiteitenaanbod (educatieve) activiteiten aan, die de wereld van kinderen helpt vergroten en hen in de gelegenheid stelt vaardigheden en talenten te ontdekken en versterken. De daarvoor verantwoordelijke professional heeft hiertoe een actueel netwerk in de wijk;
3. Veerkracht vergroten: NAAM kinderopvangorganisatie/locatie investeert in een veilige en gezonde leefomgeving die de talenten en veerkracht van kinderen vergroot;
4. Financiële educatie: BSO locaties besteden in de week van het geld aandacht aan financiële educatie; in 2023 is dit in de week van 27 t/m 31 maart;
 - Ouders versterken: Het team investeert in het netwerk rondom het kind en ouders door bv koffie-ochtenden, oudercursussen en workshops waar ouders elkaar kunnen ontmoeten en hun ervaringen of problemen kunnen delen. Zo zijn ouders een beter rolmodel voor hun kind en zijn zij beter in staat de cirkel van armoede te doorbreken. De professional(s) hebben hiertoe een actief netwerk in de wijk en stemmen met de ouders af wat wensen zijn.

Adviesrecht (Centrale) Oudercommissie

- Vaststellen van het pedagogisch beleidsplan of bij wijzigingen daarvan.

Bijlage 1 Signalenlijst kinderarmoede

Verschillende signalen kunnen wijzen op armoede, maar er kunnen ook heel andere dingen spelen. Dat maakt armoede lastig om te signaleren. Armoede is bovendien niet altijd zichtbaar omdat gezinnen veel offers brengen om hun kind geen uitzondering te laten zijn en kinderen en jongeren er alles aan doen om niet uit de toon te vallen. Ga bij een vermoeden van armoede het gesprek respectvol en empathisch aan. In de handreiking staat meer informatie op welke wijze je dit kunt bespreken.

Signalen KINDEREN

Kinderen die in armoede leven kunnen *Uiterlijke kenmerken van armoede hebben*:

- een slechte (persoonlijke) verzorging
- overgewicht
- vaak dezelfde, kapotte, slecht passende of niet seizoen adequate kleding
- geen sportkleding of winterjas of doorschieten in dure aanschaf
- zonder ontbijt, fruit en/of lunch of met ongezonde snacks naar de kinderopvang of school
- een onverzorgd uiterlijk en gebit, onfrisse lichaamsgeur
- onvoldoende babykleden, luiers en babypullen.

Mogelijke gedrags- en ontwikkelingsproblemen hebben:

- concentratieproblemen, chaotisch, paniekerig en/of gespannen
- een ontwikkelingsachterstand
- geregeld hoofdpijn hebben en/of een vermoeide indruk maken
- een stille of teruggetrokken houding of juist een kort lontje
- hechtingsproblematiek (minder exploratie, laag zelfbeeld)

Beperkt participeren:

- vaak afwezig of te laat, niet deelnemen aan activiteiten
- afwezig zijn op eigen verjaardag of feestjes
- nooit op vakantie
- onvoldoende speelgoed/leermiddelen
- niet naar de tandarts
- gepest worden en/of in sociaal isolement verkeren
- geen andere volwassenen dan de ouders hebben.

Signalen OUDERS

Ouders die in armoede leven kunnen *Financiële problemen hebben*:

- kunnen hun ouderbijdragen niet betalen
- lenen veel geld van familie en vrienden
- vermijden zorgkosten
- incassobureaus en deurwaarders aan de deur
- geen extra kraamhulpuren kunnen veroorloven

- kinderkamer niet af.

Mogelijk fysieke of psychische problemen hebben

- slaap- en concentratieproblemen
- vaker ziek zijn en doktersbezoek uitstellen
- een slecht gebit, niet naar de tandarts gaan (ook niet met hun kinderen)
- een laag zelfbeeld en/of minderwaardigheidsgevoelens
- stress, spanning, niet verder vooruit kijken dan de dag van morgen
- niet nakomen van afspraken

Weinig participeren:

- klein sociaal netwerk (geen of weinig kraambezoek)
- geen (huis)bezoek willen ontvangen
- niet naar verjaardagen en op vakantie gaan
- weinig contact met kinderopvang/school

Een weinig steunende opvoedsituatie bieden:

- er is weinig structuur en stabiliteit in het gezin, veel veranderingen in de leefsituatie
- er is weinig (positieve) aandacht voor het kind, verwaarlozing of hardhandig opvoeden
- kind boodschappen laten doorgeven

Deze signaallijst is gebaseerd op: Sociaal Wijkteam Zwolle: waaier financiële krapte/ NJI: Beschermende en risicofactoren/ de Kern: signalenkaart armoede/

Bijlage 2 Overzicht fondsen

Regelingen in Utrecht

- **U-pas.** De U-pas is een gratis pas voor mensen met een laag inkomen in de gemeenten Utrecht, De Bilt, Houten, IJsselstein en Stichtse Vecht. Met de U-pas kan het hele gezin meedoen aan sportieve en culturele activiteiten en krijg je korting bij o.a. musea, bioscopen, bibliotheek en toeristische attracties. www.u-pas.nl
- **U-pas.** Als een kind een indicatie voor de voorschoolse educatie heeft gekregen (door jeugdarts JGZ) en ouders een U-pas hebben kunnen ze gratis gebruik maken van 16 uur Voorschoolse educatie;
- **De Utrechtse geldzoeker.** Biedt een vangnet in de vorm van diverse fondsen. Ouders kunnen niet altijd zelf een aanvraag doen, vaak is de hulp van het buurtteam of een andere betrokken professional nodig. www.utrechtsegeldzoeker.nl

Er zijn meer regelingen, check daarvoor de website [Geld en hulp bij rondkomen | Gemeente Utrecht](#). Meer hulp nodig? Kijk op www.u-centraal.nl/onzemogelijkheden. Voor spreekuren of bijvoorbeeld gratis financiële workshops voor geldvragen.

Landelijke fondsen/regelingen

In onderstaand overzicht zijn landelijke fondsen benoemd die voorzieningen voor kinderen en gezinnen financieel mogelijk maken en acute noden in het gezin opvangen (zie ook BV Familie www.bvfamilie.nl). Op lokaal en regionaal niveau zijn vaak aanvullende mogelijkheden (zie ook Bijstandsblues www.bijstandsblues.nl).

Fondsen

- **Stichting Babypullen** verstrekt gratis babystartpakketten, bestaande uit nieuwe en gebruikte babypullen, aan (aanstaande) ouders in Nederland. Professionals kunnen een aanvraag doen. www.stichtingbabypullen.nl
- **Kinderen van de voedselbank** geeft kledingpakketten uit, voorzien van nieuwe kleding, schoenen en cadeautjes om zo bij te dragen aan de eigenwaarde van het kind. Ook geeft deze stichting voor kinderen in de basisschoolleeftijd verjaardagsboxen uit met een cadeautje voor de jarige en een traktatie voor de klas en voor een feestje. Gezinnen kunnen zelf een aanvraag doen. www.kindervandevoedselbank.nl
- **Kledingbanken** geven herbruikbare kleding/schoeisel en linnengoed aan mensen die dit nodig hebben. Er is geen landelijke organisatie, wel een overzicht van kledingbanken per provincie. www.kledingbank.nl
- **Stichting Clothing4u** maakt op aanvraag een box met nieuwe kleding voor mensen die het financieel moeilijk hebben. De kleding komt uit overtollige collectie, kleding met (kleine) productiefouten en niet-verwerkte retourneren. Een kerk, stichting, bewindvoerder, gemeente of soortgelijke instantie kan pakketten aanvragen. www.clothing4u.nu
- **Stichting Kansarme Kinderen in Nederland** ondersteunt gezinnen met pakketten op maat gevuld met nieuwe kleding, schoenen, speelgoed en een cadeaubon. Ook biedt de stichting

zaken als fietsen, entreekaarten voor uitjes, sinterklaascadeaus en verjaardag- en schoolpakketten. Ouders kunnen zelf een aanvraag doen. www.skkin.nl

- **Stichting Armoedefonds** geeft financiële steun aan lokale organisaties die mensen in armoede helpen met o.a. voedsel, kleding, binnen- of buitenschoolse activiteiten. Het fonds biedt bijvoorbeeld schoolspullenpassen aan waarmee kinderen lokaal schoolmateriaal kunnen aanschaffen en draagt bij aan gratis menstruatieproducten en voedselhulp. Het fonds werkt met acties per thema. Instellingen die laagdrempelig de producten kunnen aanbieden kunnen aanvragen. www.armoedefonds.nl
- **Project STOP kinderarmoede** is een stichting met lokale afdelingen die kinderen die oproeien onder de armoedegrens tweemaal per jaar kan voorzien van een pakket met nieuwe kleding, nieuwe schoenen en leuk nieuw speelgoed. Voor kinderen op de basisschool geeft de stichting verjaardagboxen uit. Instellingen en gemeenten kunnen een aanvraag doen. www.stichtingstop.com
- **Het ANWB Kinderfietsenplan** verzamelt fietsen, knapt ze op en delen ze uit onder kinderen die geen fiets hebben. Ze werken samen met onder andere Leergeld. Informatie via www.anwb.nl
- **Stichting Urgente Noden Nederland** biedt steun bij urgente financiële problemen (bijvoorbeeld het ontbreken van een koelkast of bed), ook aanvullend op een bestaande voorzieningen of regelingen. De aanvraag kan alleen gedaan door een professionele dienst- en hulpverlener. www.sunnederland.nl
- **Stichting Sportspullen** bank zamelt tweedehandssportkleding en – materialen in en stelt deze beschikbaar aan mensen die te weinig geld hebben om zelf sportspullen te kopen. - Witgoedregelingen geven gezinnen die daar recht op hebben zo nodig een wasmachines, fornuis of koelkast. De regelingen verschillen per gemeente. Omgaan met armoede in de jeugdgezondheid. www.sportspullenbank.nl.

Fondsen gericht op verjaardagen

- **Stichting Jarige Job** geeft een verjaardagsbox met versiering, traktaties voor op school (kinderen 4-12 jaar), een cadeau en wat lekkers voor de visite thuis. De box kan uiterlijk zes weken voor de verjaardag aangevraagd worden door ouders of intermediairs. Bovenstaande fondsen werken samen in Sam& voor alle kinderen en bieden naast de eigen websites ook een verzamelsite waar de genoemde voorzieningen aangevraagd kunnen worden. www.stichtingjarigejob.nl
- **Stichting Kinderfeest** faciliteert en organiseert kinderfeestjes voor kwetsbare kinderen (groep 2 t/m 8) die langdurig in armoede opgroeien en zonder tussenkomst geen kinderfeestjes kunnen vieren. Professionals kunnen een aanvraag doen. www.stichtingkinderfeest.nl

Fondsen gericht op (school)spullen en activiteiten

- **Leergeld** stimuleert meedoen van kinderen en jongeren van 4 tot 18 jaar op het gebied van onderwijs, sport, cultuur en welzijn. Deze stichting biedt vergoedingen voor schoolspullen

(tas, gymkleding, fiets), schoolreisjes, muziekles of lidmaatschap sportvereniging, sportkleding en attributen. De aanvragen moeten door ouders zelf worden gedaan.

www.leergeld.nl

- **Jeugdfonds Sport & Cultuur** stimuleert ontwikkelkansen van kinderen en jongeren tot 18 jaar op sportief en creatief gebied. Het fonds biedt vergoeding voor contributie of lidmaatschapsgeld en materialen (sportkleding en attributen). Door het fonds erkende intermediairs kunnen de aanvragen doen. Professionals die betrokken zijn bij opvoeding, begeleiding of scholing van het kind kunnen zich aanmelden als intermediair.

www.jeugfondssportencultuur.nl

- **Nationaal Fonds Kinderhulp** biedt financiële ondersteuning aan kinderen en jongeren tot 21 jaar op het gebied van Ontwikkeling (opleiding, leesboeken, cursus, sport, zwemles, laptop, school, muziek-, spel materiaal); Ontspanning (dagje uit, actie pepernoot, weekje kamperen, actie zomerpret); Basale zaken (fiets, kamerinrichting, kleding); Bijzondere zaken (naamsverandering, medicijnen, therapie). Intermediairs kunnen vergoedingen aanvragen die bij andere fondsen niet mogelijk zijn. www.kinderhulp.nl

Bovenstaande fondsen werken (met ook Stichting Jarige Job) samen in **Sam & voor alle kinderen** (www.samenvoorallekinderen.nl) en bieden naast de eigen websites ook een verzamel site waar de genoemde voorzieningen aangevraagd kunnen worden.

- **Jeugdeducatiefonds** draagt bij aan activiteiten (schoolreisjes, excursies, bijles, sportieve en culturele activiteiten) en materialen (laptop, educatieve materialen) die de ontwikkelkansen van kinderen in het basisonderwijs helpen vergroten. Aanvragen gaan via de basisschool en kunnen ook activiteiten of materialen voor de hele klas betreffen.

www.jeugdeducatiefonds.nl